

Achtergrond Checklist effectieve didactiek

Uitgeverijen wordt steeds vaker gevraagd in hoeverre leermiddelen voldoen aan de laatste wetenschappelijke inzichten. Om deze vraag te kunnen beantwoorden gebruiken we bij Infinitas Learning, waar Noordhoff onderdeel van is, de Checklist effectieve didactiek. De checklist bestaat uit negentien criteria waaraan een goed leermiddel moet voldoen.

Deze checklist is gebaseerd op een Kwaliteitskader voor Leermiddelen dat in het voorjaar 2023 op initiatief van de Vlaamse overheid is ontwikkeld door het Expertisecentrum voor Effectief Leren (ExcEL). Zij hebben zich hierbij gebaseerd op het boek *Wijze lessen, twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*^a. Aan de veertien criteria van het Kwaliteitskader heeft een expertgroep van Infinitas Learning, bestaande uit medewerkers van Noordhoff, Planty en Liber, nog vijf criteria toegevoegd.

Ook de Nederlandse overheid heeft inmiddels een opdracht uitgeschreven voor een zogenaamde 'Systematic Review'.

Het doel van de checklist is om onszelf bewust te maken van de keuzes die wij als uitgeverij maken bij het ontwikkelen van leermiddelen. Welke keuzes worden ondersteund door recente inzichten uit de wetenschap? Op welke onderwerpen ondersteunen we de leraren vanuit het leermiddel, en waar laten we dit over aan het vakmanschap van de leraar? Waar liggen kansen om de effectiviteit van onze leermiddelen verder te verhogen?

Hoe werk je met de Checklist effectieve didactiek?

De checklist is een tool om expliciet te maken welke didactische keuzes er gemaakt zijn bij de totstandkoming van het leermiddel. Bij ieder criterium krijg je een summiere toelichting over de achtergrond. Voor een uitgebreide uitleg verwijzen we naar *Wijze lessen* en *How learning happens*^{b, c}.

Elke lesmethode van Noordhoff voor het Basisonderwijs, Voortgezet onderwijs, Middelbaar Beroepsonderwijs en Hoger Onderwijs leggen we langs de meetlat van de Checklist effectieve didactiek. Hierbij hanteren we het zesogen-principe: de analyse wordt uitgevoerd door de uitgever, een didactisch expert en een inhoudsdeskundige. Per criterium wordt vastgesteld of het leermiddel volledig aan dit criterium voldoet en welke verbetering mogelijk is.

Onderdelen Checklist effectieve didactiek

De checklist is onderverdeeld in vijf onderdelen. Onder elk onderdeel zijn een aantal criteria uitgewerkt. In totaal wordt het leermiddel beoordeeld op negentien criteria.

Onderdeel A Bouwplan en uitwerking van het leermiddel

In dit onderdeel bekijken we het leermiddel op hoofdlijnen. Het gaat hier om keuzes die gemaakt zijn in de conceptfase. Hoe is het leermiddel opgebouwd? Zien leraren en leerlingen deze structuur duidelijk terug in het leermiddel? Is het leermiddel geschikt voor alle leerlingen? En sluit het leermiddel aan bij de verschillende werkwijzen van de doelgroep?

De criteria die hierbij horen zijn:

- 1 Het leermiddel brengt een duidelijke structuur in de leerstof aan.
- 2 Het leermiddel maakt het mogelijk dat alle leerlingen de leerdoelen bereiken (differentiatie).
- 3 Het leermiddel biedt de mogelijkheid tot flexibiliteit en autonomie.
- 4 Het leermiddel is inclusief en toegankelijk.
- 5 De vormgeving draagt bij aan het leerproces.

Onderdeel B Activeren van voorkennis

Een voorwaarde om leren effectief te maken is dat de leerling nieuwe kennis kan relateren aan reeds aanwezige kennis. De leerling heeft een kapstok nodig om de nieuwe kennis aan op te hangen. Om de nieuwe kennis te verankeren in het langetermijngeheugen is het nodig om de kennis regelmatig en gespreid in de tijd te oefenen. In dit onderdeel beoordelen we of het leermiddel de leerling hierbij ondersteunt.

De criteria die hierbij horen zijn:

- 6 Het leermiddel verbindt nieuwe leerstof met relevante voorkennis bij leerlingen.
- 7 Het leermiddel biedt de mogelijkheid om oefeningen gespreid aan te bieden.

Onderdeel C Opbouw in een hoofdstuk

In dit onderdeel bekijken we het leermiddel op het niveau van de uitleg/theorie, voorbeelden en opdrachten. Sluit het taalgebruik aan bij de leerlingen? Wordt de leerstof voldoende duidelijk en met voorbeelden uitgelegd? Is de opbouw en variëteit van de opdrachten goed? Helpt de feedback de leerlingen bij het leren?

De criteria die hierbij horen zijn:

- 8 Het leermiddel bevat heldere en voor de leerlingen begrijpelijke taal.
- 9 Het leermiddel maakt abstracte begrippen concreet met voorbeelden.
- 10 Het leermiddel biedt ondersteuning bij het uitvoeren van (complexe) opdrachten.
- 11 In het leermiddel zijn (geschreven of gesproken) woord en beeld optimaal op elkaar afgestemd.
- 12 Het leermiddel bevat opdrachten die leerlingen echt aan het denken zetten.
- 13 Het leermiddel wisselt doelgericht verschillende, soortgelijke oefeningen af.
- 14 Het leermiddel geeft feedback die leerlingen aan het denken zet.

Onderdeel D Monitoring voortgang

In dit onderdeel bekijken we hoe de voortgang van de leerling in het leermiddel verankerd is. Heeft de leraar voldoende inzicht in de resultaten en voortgang van de leerlingen? Heeft de leraar voldoende handvatten om het leerproces op tijd bij te sturen? Een belangrijk onderdeel van het monitoren van de voortgang is de toetsing. Sluit de toetsing aan bij de leerdoelen, het gewenste niveau en hetgeen geleerd is?

De criteria die hierbij horen zijn:

- 15 Het leermiddel ondersteunt de leraar om na te gaan in welke mate alle leerlingen de leerstof beheersen.
- 16 Het leermiddel zet toetsing als leer- en oefenstrategie in.
- 17 In het leermiddel zijn leerdoelen, activiteiten en toetsing op elkaar afgestemd.

Onderdeel E Voorwaarden voor leren

In dit laatste onderdeel wordt beoordeeld of het leermiddel de leerling voldoende ondersteuning biedt in het leerproces. Het is algemeen bekend dat leerlingen moeten leren studeren. Aandacht voor meta-cognitieve vaardigheden heeft een positief effect op leerresultaten. Motivatie speelt ook een rol binnen de effectiviteit van leren. Hierbij is het specifiek belangrijk dat successen zichtbaar zijn voor de leerling. Het ervaren van succes motiveert de leerling.

De criteria die hierbij horen zijn:

- 18 Het leermiddel stimuleert het gebruik van effectieve leer- en studeerstrategieën door leerlingen.
- 19 Het leermiddel draagt bij aan de motivatie van leerlingen.

Literatuur

^a Bellens, K., Byls, H., Assche, van, J., Kirschner, P. A., & Verachtert, P. (2022). Wijze Lessen voor het ontwikkelen, kiezen en gebruiken van leermiddelen in het leerplichtonderwijs: handleiding bij een kader voor didactische kwaliteit van leermiddelen. Antwerpen: Thomas More Hogeschool.

[Link Kwaliteitskader](#)

^b Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Mujs, D., & Kirschner, P. (2019). Wijze lessen. Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek. Meppel: Ten Brink Uitgevers.

[Link Wijze Lessen](#)

^c Paul A. Kirschner, Carl Hendriks (2020) How Learning Happens, Seminal Works in Educational Psychology and What They Mean in Practice. Routledge.